

Dyk ned i dystopien

I det følgende beskrives og uddybes de uddrag af de litterære tekster, eleverne møder i Biblioteket. Formålet er at give læreren en basal indsigt i værkerne, som uddragene er taget fra.

Digte 2014 (Theis Ørntoft, 2014)

Om bogen

Digteren Theis Ørntoft udgav i 2014 den dystopiske digtsamling *Digte 2014*, der bl.a. beskriver følelsen af at stå på kanten af verdens sammenbrud og den meningsløshed og afmagt, der følger med. Digtsamlingen er inddelt i fire kapitler med hver sin overskrift, mens de enkelte digte er uden titel. Hvert kapitel eller hele digtsamlingen kan på sin vis opfattes som et langdigt med antydning af et episk forløb. De første kapitler anslår en stemning af undergang og meningsløshed, mens der mod slutningen i højere grad spores et håb.

Digtene har et klassisk centrallyrisk jeg i centrum. Det lyriske jeg kommer med en kritik, der kan læses som en kommentar til den politiske situation. Men den dystopiske stemning, der udtrykkes i værket, angår ikke kun det politiske niveau og det omgivende samfund. Jegets desillusion og tomhed kommer også til udtryk i forhold til de menneskelige relationer og jeget selv: "Jeg er brakvand på dåse", lyder det et sted. Værket udtrykker således også meningsløshed og tomhed på et mere eksistentielt plan.

Uddraget

De to udvalgte digte ekspliciterer digterjegets totale desillusion i forhold til det bestående samfund, hvilket står klart fra første linje i det første digt: "For mig er samfundene døde". I det andet digt møder vi et digterjeg, der befinder sig nær undergangen i "forvirrende tider" og med tanke på apokalypsen. De følgende linjer er sigende for jegets situation: "Hver gang nogen udtrykker håb for det bestående/får jeg det fysisk dårligt".

At jeget er grebet af denne dystopiske stemning, betyder dog ikke, at det vil forsøge at kæmpe for en forandring eller på anden måde handle. Det er snarere et apatisk jeg, der vil "vente på at revolutionen griber os" og "se breaking news". Der kan læses en vis klimakritik i digtet: Der er lunger med kviksølv, munde med petroleum samt boreplatforme. Det lyriske jeg har indimellem en brokkende stemme, der er utilfreds med de kommunale budgetter. Denne konkrete kritik kontrasteres af mere humoristiske og syrede billeder: "de finder en eftersøgt drabsmand inde i tv-stjernes barndomsminde". Logikken bryder sammen og understreger den absurditet og meningsløshed, digterjeget oplever.

Digtet slutter med en slags pointe eller morale, der kan læses som en overordnet samfundskritik. Jeget understreger pointen om samfundet som en illusion: "jeg har fået nok af at bilde mig samfundene ind."

Skulle man pege på en antydning af et håb i digtet kunne det være en linje, hvor jeget går "igennem en ærlig passage/et sted forleden/i en samtale måske" eller digtets afslutning, hvor jeget ønsker at opsøge et fællesskab med andre mennesker: "Jeg har ikke længere nogen overordnet plan for livet/ud over at holde mig tæt på folk jeg elsker".

The Hunger Games (Suzanne Collins, 2008-2010)

Om bogen

The Hunger Games - på dansk *Dødsspillene* af Suzanne Collins er en række bøger, som foregår i en dystopisk fremtid i landet Panem. Et land, der efter en lang række katastrofer: tørker, orkaner, ildebrande og oversvømmelser, rejste sig fra asken af det, der engang blev kaldt Nordamerika. I Panem hersker "The Capitol", der styrer landets 12 distrikter med hård hånd. Engang fandtes et 13. Distrikt, men i "de mørke dage" gjorde distriktets indbyggere oprør mod "The Capitol". Oprøret blev slået hårdt ned og for at det ikke skal ske igen, mindes man oprøret hvert år ved at fejre "the Hunger Games" - et slags reality-show på liv og død, hvor to udvalgte unge fra hvert distrikt skal kæmpe, indtil der kun er én tilbage. På den måde fejres den nuværende fred i landet Panem. Det distrikt, der vinder, får desuden lidt ekstra mad det følgende år. Bøgerne er blevet lavet til de meget populære "Hunger Games"-film.

Uddraget

I det valgte uddrag følger man romanens hovedperson, Katniss Everdeen. Hun er på vej til at mødes med sin ven Gale og beskriver ham som "det eneste menneske jeg kan slappe helt af sammen med". Uddraget giver et indtryk af levevilkårene i Panem. På sin vej til mødet med vennen beskriver Katniss således, hvordan en gruppe folk slider i det som minearbejdere, der er blevet "skrutryggede" og har fået "hævede knoer" af det hårde arbejde.

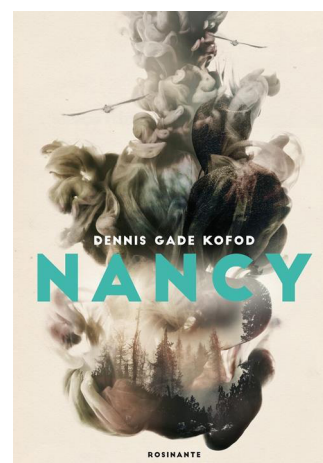
Hun beskriver også, hvordan hun skal passere et område med et hegn, som nogle gange er elektrisk. På denne tur er der fri bane, og Katniss møver sig ud under hegnet. Det er ikke en ufarlig tur: "Selv her, i ingenmandsland, er man bange for, om nogen skulle have hørt en." Man får indtrykket af, at Katniss konstant er på vagt, og hun har lært at tilpasse sig den allestedsnærværende trussel fra Panems kontrolinstans. Det indebærer bl.a. at "holde kæft og se ligegladd ud" og at undgå "følsomme emner".

Dette korte uddrag giver et indtryk af de barske omstændigheder, der videre udfoldes i *The Hunger Games* - bøgerne, bl.a. med den årlige døds-kamp mellem de 12 distrikter, hvor 24 unge deltager, men hvor kun én overlever. Katniss melder sig til at deltage, da hendes søster bliver udtrukket til at deltage i døds-spillene sammen med drengen Petua. De overlever begge, og i de følgende bøger slutter Katniss sig til en gruppe af oprørere.

Nancy (Dennis Gade Kofod, 2015)

Om bogen

Romanen *Nancy* foregår på Bornholm og følger den unge kvinde Nancy, da en magisk tåge frembragt af "de underjordiske" begynder at sprede sig på øen. Tågen tager folk, og de mest ressourcestærke begynder at flygte til fastlandet. Nancy ønsker at blive på øen, selv om hun får chancen for at flygte. Det viser sig, at hun har en særlig evne til at se de underjordiske og hun har fra begyndelsen en fornemmelse af den nærtstående undergang, der for alvor indfinder sig til slut i romanen. De underjordiske ønsker at alliere sig med Nancy. Bogen blander hverdagsrealisme og magisk realisme og trækker på bornholmske folkesagn om underjordiske, der ifølge overleveringerne værner om de dødes steder og den vilde natur. Romanen er blevet læst som en kommentar til adskillige aktuelle samfundsproblematikker, bl.a. er de underjordiskes angreb på menneskene fortolket som en art hævnaktion for den måde, man har behandlet den bornholmske natur på, bl.a. ved at udstykke store sommerhusområder.

Uddraget

Det valgte uddrag er fra romanens begyndelse. Tågen har fået omverdenens bevågenhed, og uddraget indledes med en beskrivelse af et tysk tv-crew, der befinder sig på stranden, alt imens tågen kommer krybende, så de til sidst må flytte sig. Tågen er en skræmmende sensation. Det fremgår således, at flere mennesker allerede er forsvundet, og at romanens hovedperson Nancy mener at vide, at det er tågen, der har taget dem. Hun tilskrives en særlig evne som en, der intuitivt ved, at det er de underjordiske, som er på spil.

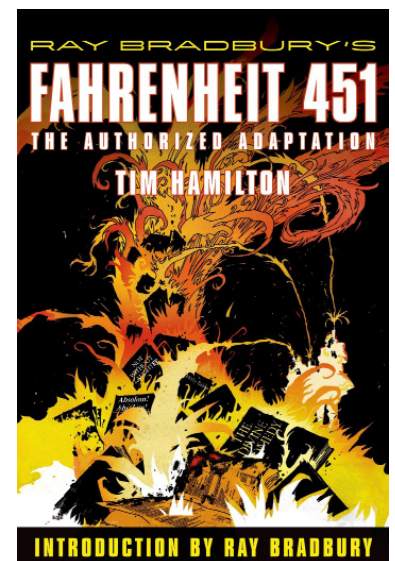
Hvor tågen til at begynde med går efter de resourcesvage, er det her i uddraget en familiefar, der forsvinder. En 3. personsfortæller med et ydre syn på manden beretter i en nøgtern tone om hændelsen: "Han er den første, der ikke bare er til at undvære". Tågen begynder nu at vise tænder i form af en personificeret og destruktiv skikkelse. Den kaldes bl.a. for "en hær af små væsner" og foretager materielle ødelæggelser, fx ildspåsættelser. Når folk rapporterer disse episoder til myndighederne, er der ingen hjælp at hente: "Politiet slår det hen som hærværk". Dermed anslår uddraget den begyndende undergangsstemning, som udfoldes videre i romanen efterhånden som panikken breder sig, flere og flere folk forsvinder, og andre forsøger at flygte fra øen. Der er ikke meget håb at spore i teksten, der snarere er fyldt med antydninger af en nærtstående undergang for øens befolkning.

Fahrenheit 451 (Ray Bradbury, 1953)

Om bogen

Ray Bradbury har skrevet klassikeren *Fahrenheit 451* fra 1953. Titlen refererer til den temperatur som papir antændes ved: 451 grader Fahrenheit (233 grader Celsius).

I romanens fremtidssamfund er bøger forbudte. Hovedpersonen, Guy Montag, er ansat ved brandvæsnet og har til opgave at opspore og brænde de ulovlige bøger. Viden gør mennesker ulykkelige, har han fået at vide. Guy Montag stiller ingen spørgsmål, og han udfører sit arbejde ud fra den overbevisning, at han hjælper befolkningen. Undervejs i bogen møder Guy Montag forskellige personer, der får ham til at tvivle på, om det er rigtigt, det han gør. I dette uddrag er der en kvinde, som vælger at lade sig brænde inde sammen med sine bøger. Under operationen stikker Montag en bog fra kvindens bogsamling i inderlommen - han bliver nødt til at se med sine egne øjne, hvad det er, der får nogle mennesker til at ofre sig for disse bøger. Romanen er filmatiseret i 1966 og igen i 2018.

Om uddraget

I uddraget følger vi hovedpersonen Guy Montag før under og efter den aften, hvor en kvinde nægter at forlade sit hus og i stedet lader sig brænde sammen med sine bøger. Uddraget begynder med, at Guy Montag undrende spørger de andre brandmænd, om tingene altid har været på den måde. Det er gået op for ham, at brandmænd slukkede og ikke antændte brande før i tiden. Han er den eneste, der stiller spørgsmål, mens de andre blindt accepterer deres job. Da de bliver kaldt ud til branden møder de den stålsatte kvinde, der nægter at forlade sit hus. En af brandmændene kalder hende for en "fanatiker", hvilket understreger absurditeten i romanens univers. Kvinden vælger at citere ordene fra to kættere, der blev brændt i Oxford i 1555, og brandmajoren bemærker, at han i kraft af sit job er "fuld af den slags brudstykker". Brandmændenes indtrængen i hendes hjem er et åbenlyst eksempel på den undertrykkelse og frihedsberøvelse, borgerne udsættes for. Den efterfølgende morgen føler Guy Montag sig syg, og han forsøger at tale med sin kone om aftenens hændelser, men møder ikke nogen forståelse. Konen er også indoktrineret af samfundsordenen, og mener det er kvindens egen skyld, at hun havde bøger. Uddraget lægger op til overvejelser om, hvad mødet med kvinden betyder for Guy Montag. Hvorfor gør det så stærkt indtryk på ham? Hvad mon han vil gøre med den bog, han stjal med hjem? Man kan i forlængelse heraf tale om, hvad der kan få mennesker til at ofre sig for en

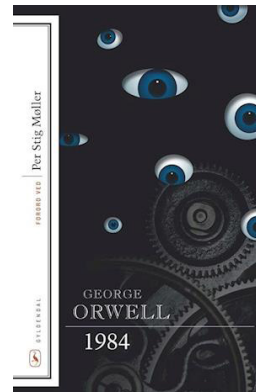
sag, de tror på. Hvilke andre eksempler kan eleverne komme i tanke om fra fx litteratur, film eller historiske begivenheder?

1984 (George Orwell, 1949)

Om bogen

Big Brother is watching you!

George Orwells berømte fremtidsroman *1984* er en fortælling fra 1949, der skuer ca. 30 år frem i tiden. En dystopi, hvor verden er delt mellem tre superstater. Vi følger hovedpersonen Winston, der er borger i Oceanien. Her hersker Partiet, og alle borgere overvåges af Big Brother og Tankepolitiet. Winston er ansat af staten til at omskrive historiske dokumenter og derved fremme statens propaganda. I løbet af fortællingen forsøger Winston at gøre oprør mod det totalitære regime, der styrer staten. Romanen er skrevet i efterkrigstidens England og udkom første gang i 1950, det år forfatteren døde.

Bogen har klassiker-status, og der findes et utal af referencer til den i vestlig kultur. I 00'erne kørte reality-programmet *Big Brother*, som overvågede sine deltagere døgnets 24 timer. Storebror-referencen er subtil, fordi en storebror som udgangspunkt er lig med en, der vil beskytte dig, men i romanens univers er der ikke langt fra beskyttelse til kontrol. Citatet bliver også brugt til satire og samfundskritik, fx findes der et billede af den russiske præsident Vladimir Putin på et regnbue-flag påtrykt citatet "Big Brother is watching you". Kenneth Bøgh Andersens *De hvide mænd* rummer flere intertekstuelle referencer til 1984, bl.a. går temaet omkring overvågning, kontrol og evt. udslættelse af borgerne igen. I novellen *Uegnet* kan de dygtige elever glæde sig til at gå på Winston Smith-gymnasiet - et navn med tydelig reference til hovedpersonen i 1984.

Om uddraget

Uddraget begynder kort efter bogens første sider og giver et indtryk af verden, som den ser ud set fra hovedpersonen Winstons synsvinkel. I uddraget følger man Winstons tanker, da han netop er kommet ind i sin lejlighed efter en tur på gaden. Fra sit vindue har Winston udsigt til bygninger, hvorpå regimets vigtigste mottoer står skrevet: "Big Brother is watching you" og bogstaverne "ENGSOB", ideologien bag det totalitære styre i Oceanien. Der er også en helikopter der "som en spyflue" holder øje med folks vinduer. Endelig er der Tankepolitiet, der via en teleskærm overvåger borgernes gøren og laden. Tankepolitiet er den helt store kilde til frygt for Winston, da det er symbolet på den totale frihedsberøvelse: "Man måtte leve i formodningen om, at hvert ord blev aflyttet og enhver bevægelse, undtagen i mørke, iagttaget."

Stedet hvor handlingen udspiller sig er dels fiktivt, dels fyldt med referencer til det virkelige England, hvilket er medvirkende til at give bogen et skræmmende realistisk præg: Winston befinder sig i byen London, der udgør en provins i Oceanien. Han prøver at huske tilbage på, hvordan London så ud i hans barndom. På den måde bliver det tydeligt, at der har været en tid før regimet. Et sådant tilbageblik er et typisk greb i dystopiske romaner. Det bruges fx også i romanen og tv-serien *The Handmaid's Tale*, hvor et tilbageblik til tiden før regimet er med til at understrege, hvor grum en verden, handlingen udspiller sig i.

I uddraget præsenteres man også for "Partiets tre slagord" KRIG ER FRED; FRIHED ER SLAVERI OG UVILDENHED ER STYRKE. Tre modsætningspar, der hævdes at være sande. De understreger, at alt er vendt på hovedet i forhold til de frihedsværdier, som man regner for helt grundlæggende i den vestlige verden. Umiddelbart lyder det helt usandsynligt, at man som borger kunne blive overbevist af Partiets slagord, men Orwell formår alligevel at fremskrive manipulationen, så man som læser får fornemmelsen af, at man næsten kunne ende med at tro på det! Temaet omkring manipulation er ikke blevet mindre aktuelt i dag, hvor fake news hurtigt spredes, bl.a. på sponserede tv-kanaler og på nettet.

Bogen er hyper-aktuel i kraft af sit tema omkring overvågning. I dag er det måske endnu mere præsent end i 1950'erne, ikke mindst har fremkomsten af Internettet skabt bekymring for datasikkerhed og frihedsberøvelse.